

מזיכרונותיו של דוד עזריאלי על הבריחה מבגדד לארץ ישראל

בשעה היעודה בא בן לווייתי ולקח אותי אתו אל תחנת הרכבת, קנה לי כרטיס ועלה אתי אל הקרון, ומאז ואילך לא דיבר אלי עוד כל זמן הנסיעה. הוא מצא לו מקום ישיבה באותו קרון אבל במרחק בטוח ממני, כדי שאיש לא יעלה בדעתו שיש בינינו קשר כלשהו. זמן קצר לאחר שיצאה הרכבת לדרך החלו מבקרים עוברים בין הנוסעים ובודקים את כרטיסיהם. כשהגיע המבקר אל מושבי העמדות פנים שאני ישן למחצה והושטתי לו את הכרטיס, והוא החזירו בלי לומר מילה והניח אותי לנפשי. הביקורת הראשונה עברה אפוא בשלום.

בשעה מאוחרת למדי בלילה החלה עוד ביקורת שגרתית, אבל הפעם דרשו המבקרים לראות את דרכוניהם של הנוסעים. כשנכנסו המבקרים אל הקרון שלי גברה עצבנותי ומוחי החל לפעול בקדחתנות ולחפש דרך לעבור בשלום את הביקורת הזאת. מצד אחר הייתי זקוק בדחיפות למנוחה ולשינה, ולכן השתרעתי על הרצפה ליד המושב וניסיתי להירדם. כשטלטל המבקר את כתפי ודרש את דרכוני הייתי מנומנם ושיכור מעייפות, והעמדות פנים שאני ישן. אבל המבקר לא הרפה, וכדי להיפטר ממנו הושטתי לו את כרטיסי כאילו איני מבין מה עוד הוא מבקש. לבסוף הסתלק לו, אבל לאחר דקות אחדות ראיתי אותו מצטודד עם שוטר אחד, ובתוך כך אין הוא מסיר ממני את עיניו.

השוטר הנהן וניגש אלי וביקש כרטיס נסיעה ודרכון. שוב העמדות פנים שאיני מבין והוא התיישב לו על משענת המושב שלפני והניח את רגליו על המושב, ברכיו בגובה עיני ורובהו מיטלטל ביניהן. היה עלי לחשוב במהירות אבל לא עלה בדעתי דבר, ולבסוף שליתי מכיסי אחת ממטבעות הכסף וסובבתי אותה בין אצבעותי. השוטר לא איחר להבחין בהצעתי האילמת ומיד גלש מן המשענת ובא וישב לצדי, מקטורנו לא רכוס וכיסוי פתוחים וזמינים. ידעתי שהשוטר התקבל ושלשלתי את המטבע לכיסו כאילו באקראי. אבל השוטר לא נע ולא זע - מן הסתם ציפה לקבל עוד. שליתי אפוא עוד מטבע, והפעם, כשהכנסתי את ידי אל כיס מקטורנו טלטלתי אותה ליתר ביטחון לאט-לאט ימינה ושמאלה קודם שהנחתי למטבע ליפול בקול צלצול עדין על המטבע הקודם. השוטר המתין בדממה רגע או שניים, ואז קם והלך לו. חלפו עוד שעות אחדות, השמים החלו מתבהרים בהדרגה, ושוב נכנס מבקר כרטיסים אל הקרון והחל מתקדם לעברי בין המושבים. לא יכולתי להסתכן עוד, קמתי ממקומי ועברתי אל הקרון הבא. וכשנכנס המבקר אל הקרון ההוא המשכתי שוב אל הקרון שאחרי, וכך השתדלתי להיות מרוחק מן המבקר קרון אחד כל העת. בתוך כך דרכתי על מיטלטליהם של הנוסעים הישנים ונכשלתי בצרורותיהם וסבלנותם הלכה ופקעה. כך נמשך הדבר זמן רב, ופתאום עצרה הרכבת בתחנה. ירדתי אל הרציף ומיהרתי אל הקרון שבקצה הנגדי של הרכבת, עליתי ומצאתי לי מקום ישיבה, והמתנתי לביקורת הבאה.

וזו אמנם באה לאחר זמן מה. שוב נקטתי אותה שיטה והתרחקתי מן המבקר קרון אחר קרון, אבל ידעתי שהפעם אין סיכוי רב שהרכבת תעצור בתחנה. לבסוף, כשניסיתי לעבור אל הקרון הבא, התברר לי שאין עוד קרונות ללכת אליהם ולפני נמצא הקטר בלבד. הייתי לכוד אפוא בין הדלת הנעולה ובין המבקר שהלך והתקרב אלי בין הנוסעים והמושבים. בלי לחשוב הרבה פתחתי את דלת הקרון וטיפסתי מבחוץ אל גגו. זחלתי על גג הקרון בכיוון הנגדי עד הקרון הבא, וכך קפצתי מקרון לקרון והתאמצתי שלא לאבד את שיווי משקלי. כשהגעתי אל הקרון האחרון טיפסתי וירדתי, פתחתי את הדלת ונכנסתי פנימה, מצאתי מושב פנוי ושוב חייתי.

כשגבר האור ראיתי שרוב הגברים שבקרון כורעים על ברכיהם ומתפללים את תפילת הבוקר. עשיתי כמותם וחייתי כל תנועה מתנועותיהם, הגעתי את מצחי אל הרצפה והשתחויתי לעבר מכה כיאות. כל-כך הצלחתי במעשה החיקוי הזה עד שלאחר התפילה הציעו לי כמה מן הנוסעים ממזונם, אבל אני חששתי שמא יגלו הללו שאינני ערבי ולכן השמעתי כמה קולות גרוניים ופניתי והלכתי אל הקרון הבא.

שוב הייתי בקרון שבו החלה נסיעתי, בחברת המשגיח הדומם שלי. כל זמן הנסיעה לא החלפנו מילה, אבל ברור היה לי שהוא פוקח עלי עין כל העת. וכשנכנסה סוף-סוף הרכבת לתחנה בבגדד קם האיש ממקומו, עיניו פגשו את עיני לשבריר של רגע, ואני קמתי וירדתי אחריו אל הרציף. ברגע שיצאנו מבניין התחנה פלטנו אנחת רווחה, הסוחר עצר מונית ושנינו נסענו אל המלון שבו אמור הייתי לפגוש את אדם.

היום, חמישים שנה לאחר הדברים האלה, אני עדיין תמה איך לא נתתי את הדעת כלל על הסכנות שנשקפו לי. עכשיו אני מבין היטב עד כמה פזיז ונמהר הייתי בשאיפתי להגיע לארץ ישראל, להימלט מן הנאצים ולהתרחק מפולין, מעמה ומתרבותה. אין ספק שאילו נתפסתי היו מוציאים אותי להורג באשמת עריקה מן הצבא בעת מלחמה. כשאני מהרהר בכך היום אני מופתע עד כמה היה הדבר חסר חשיבות בעיני באותם ימים. צעיר הייתי וטיפש, וסכנת המוות שבמעשה שעשיתי לא הניאה אותי כלל מתוכניותי.

*****

בן לווייתי הסוחר הלין אותי בחדרו שבמלון. המלון היה בית של שלוש קומות וכל חדריו פנו אל מרפסת ארוכה שנשקפה אל חצר פנימית כמקובל בארצות המזרח. החדר עצמו היה בקומה השלישית, ומלבד שתי מיטות מתקפלות צרות לא היו בו רהיטים. לימים למדתי לדעת שחדרי המלון היו כמעט ריקים מריהוט כדי שהסוחרים יוכלו לאחסן בהם את סחורתם עד שהם חוזרים אל עריהם וכפריהם.

ברגע שהונחתי לבדי בחדר צנחתי על המיטה בתשישות מוחלטת ומיד שקעתי בתרדמה עמוקה. כשהקצתי, סמוך לשעת הצהריים, הייתי שטוף זעה קרה, וזמן מה נדרש לי כדי להיזכר היכן אני ומה עבר עלי ביממה האחרונה. יצאתי אל המרפסת והתבוננתי בחצר היפה

ושטופת השמש ובסוחרים והנוסעים הממלאים אותה ברעש ובהמולה. מקצתם ישבו בניחותא סביב שולחנות עגולים, ואחד מהם עורר את תשומת לבי כמעט מיד. הוא ישב לו ברישול גמור, כיסאו נוטה לאחור, ידו האחת מחזיקה בספר והאחרת נתונה בכיסו. לבוש היה מקטורן לבן ומכנסיים צחורים ולראשו מגבעת טרופית, וכל כולו כאדם שאין לו דאגה בלבו והוא נהנה מזיווה של שמש הבוקר. התבוננתי באיש בעיון, ופתאום התחוור לי שזה אדם!

ירדתי במרוצה במדרגות ומיהרתי לקדם את פניו. כל-כך נרגש הייתי לראותו בלי מדים וכל-כך שמחתי שעלה בידו להגיע עד שנפלנו זה בזרועות זה כאחים בנפש. מראהו היה טוב במידה שלא תיאמן. בגדיו היו חסרי רבב וכל סימן לחייו הקודמים בצבא נמחה כאילו לא היה מעולם. משנרגענו במקצת מרגשת הפגישה תרנו אחר פינה שקטה וישבנו לשוחח על מה שעבר עלינו ועל מה שעלינו לעשות עוד כדי לקשור קשר עם המחותרת היהודית.

אדם סיפר לי על הרפתקאותיו בימים האחרונים. לאחר ישיבות הבוקר יצא אדם מן המחנה באמתלה כלשהי, מתוך כוונה שלא לשוב עוד. אבל כשעצר מונית נוכח פתאום לדעת שבעצם אין לו לאן ללכת! עדיין לא היה אפשר לפגוש אותי במלון והיה עליו להעביר זמן מה. נהג המונית, שכבר הסיע מאות אנשי צבא בעת ביקורם בעיר, שיער שהוא מבקש ללכת לבית-בושת של קצינים אבל נבוך ומתבייש לומר זאת, וכך אירע שרגעים אחדים לאחר שניסה לערוק מן הצבא מצא אדם את עצמו בבית זונות צבאי.

יומיים או שלושה בילה אדם בנעימים בבית-הבושת. מפעם לפעם היה הולך אל המלון ובודק אם כבר הגעתי, אבל לאחר שלושה ימים גברה עצבנותו. ברור היה שאם אמנם הצלחתי להסתלק מן הבסיס אופיע במלון בתוך זמן קצר למדי. עכשיו היה עליו להחליף את מדיו בבגדים אזרחיים כדי לצמצם את סיכויו להיתפס, ולשם כך קשר קשרים עם אדם אחד, שנאמר לו שאפשר לתת בו אמון. תמורת כסף מזומן סיפק לו חליפה חדשה שכללה מכנסיים לבנים, מקטורן לבן, מגבעת ונעליים. אחר-כך קנה לו אדם ספר, וכשהמתין לי בחצר המלון יכול להעמיד פנים שהוא איש עסקים עשיר שזמנו בידו.

באותה שעה עלה בדעתנו שגם אני זקוק לבגדים מהוגנים כדי שלא לעורר חשד, וחשוב מזה, עלינו למהר ולמצוא את דרכנו אל המחותרת כדי שזו תסייע לנו להגיע לארץ ישראל. כל-כך רווח לי למראהו של אדם עד שלרגע נשכח ממני שעדיין הדרך ארוכה לפנינו עד שנהייה בני-חורין באמת. בינתיים דומה היה שעצם הדבר שהגענו בשלום לבגדד הוא בגדר הצלחה עצומה, אבל בפועל לא היה בכך אלא צעד קטן בדרך אל מטרותנו.

בתחילה עלה בדעתנו לקשור קשר עם רב הקהילה בבגדד. אדם גילה את מקומו של בית-הכנסת ושנינו שמנו את פעמינו לשם. הקפדנו שלא ללכת יחד כדי שלא לעורר חשד; חששנו שמא נמשוך אלינו תשומת לב מפני שאני עדיין לבשתי את תחפושת האיכר שלי ואילו אדם נראה כג'נטלמן אנגלי אמיד (אף-על-פי שלימים הודה באוזני שנעליו היו קטנות מדי). לבסוף

מצאנו את הרב וסיפרנו לו את סיפורנו, אבל זה היה מבוהל כל-כך שמא תסכן נוכחותנו את בני הקהילה עד שסירב להושיט לנו עזרה. הוא הורה לנו לצאת מיד מבית-הכנסת, ולמעשה השליך אותנו לרחוב.

לא נותר לנו אלא לפנות אל איש הקשר האחר, שאמור היה להיות בעל קשרים במחלת. את שמו - הדוקטור רוזנפלד - מסר לנו הסוחר היהודי שליווה אותי לבגדד, אבל את כתובתו לא ידענו. מדוכאים ונרגזים היינו מתגובתו של הרב, וכך שוטטנו ברחובות, אדם ואני, וחיפשנו מרפאה או משרד שהשם "רוזנפלד" מתנוסס עליה. שעות רבות הלכנו כך, ולא ידענו מה נעשה אם תיכזב גם תוחלתנו האחרונה הזאת. לבסוף שיחק לנו המזל ורגלינו הוליכו אותנו אל מטרתנו; פתאום נמצאנו עומדים לפני לשכתו של רופא עיניים ושמו דוקטור רוזנפלד. אדם נכנס פנימה אל הרופא ואני המתנתי ברחוב.

הרופא קיבל את אדם מיד, וזה ניסה להסביר את בקשתו בתערובת של יידיש ואנגלית, אבל הדוקטור רוזנפלד היסה אותו. מזכירתו היתה ערבייה, ובאותם ימים לא היה אפשר לבטוח באיש. הרופא הכניס את אדם לחדר אחורי והבטיח לו שיעזור לנו, אבל הורה לו לשוב לאחר רדת החשכה. כשיצא אדם ובישר את הבשורה הטובה נפלה עלינו שמחה גדולה, ובתקווה מחודשת הוספנו לשוטט ברחובות בגדד.

בערב שבנו אל מרפאתו של הדוקטור רוזנפלד, ולאחר זמן קצר נעשתה שיחתנו לבבית יותר. ברור היה שהרופא מבקש לעמוד על טיבנו קודם שהוא עושה מעשה, וניכר היה שרווח לו לאחר שפניתי אליו בעברית. סיפרנו לו בקצרה את קורותינו והוא הסביר לנו שהקהילה היהודית בבגדד מפולגת בין השמרנים ובין קבוצה חדשה של פעילים; הרב משתף פעולה עם השלטונות כדי לגונן על עדתו ואיננו מושיט עזרה לפליטים יהודים, ואילו הצעירים האידיאליסטים, הידועים באהדתם לציונות, עשויים לסייע לנו. אין לנו אלא לשכנעם לעשות כן.

ואמנם הדוקטור רוזנפלד כבר פנה אל אחד הצעירים האלה, ורגעים אחדים לאחר שנכנסנו אל לשכת הרופא הופיעו בפתח שני צעירים - בחור רזה וגבה קומה ואחותו - והצטרפו לשיחה. ניכר היה שהשניים הללו משכילים ובני טובים, וקודם שהנחנו את דעתם היה עלינו להשיב על סדרה של שאלות. לאחר שהשתכנעו שסיפורינו נכונים ואנו אכן יהודים שנמלטו מפולין ומבקשים לעלות לארץ ישראל התחלנו לדון בסידורים המעשיים. הם סידרו לנו לינה בעליית הגג של בית-הכנסת הישן והורו לנו להסתתר שם עד שיעלה בידם להתקשר עם ההגנה בארץ ישראל. בינתיים הבטיחו לדאוג לנו למזון ולבגדים.

למחרת היה ערב יום כיפור, וממקום מחבואנו בעליית הגג עקבנו אחר תפילת "כל נדרי" באולם. עם תום הצום הזמינו אותנו לסעודה מפסקת בבית אחת המשפחות הציוניות, וזו היתה הפעם היחידה שיצאנו מן המסתור במשך ימים רבים. בעליית הגג עבר הזמן

בעצלתיים, ורוב הזמן הייתי עצבני וחסר מנוחה. האקלים הפוליטי בבגדד היה מסוכן מאוד, ולא ידענו מה נעשה אם לא תוכל הקבוצה הציונית לעזור לנו.

כמה ימים לאחר החגים התבשרנו שהדוקטור רוזנפלד ארגן פגישה בינינו ובין שני אנשים מארץ ישראל - משה דיין ואָנצו סְרְנִי - שאולי יסייעו לנו. השניים שהו במלון "אומיאד", מלון מודרני מסויד לבן, ובחזיתו גן יפהפה וכביש גישה מעגלי שהוליך אל הכניסה הראשית. אדם ואני עמדנו זמן מה בחוץ, ולבסוף אזר אדם עוז ונכנס אל המלון וביקש מן המרכזן לטלפן אל חדרו של אנצו סרני. מר סרני ירד אל אולם המלון ופתח עמו בשיחה בידיש עילגת, אבל עד מהרה עברו השניים לשוחח באנגלית ואדם סיפר לסרני בקצרה על החלטתנו לערוק מן הצבא. כאן, כך סיפר לי אדם אחר-כך, נפלטה מפיו של סרני הקריאה "משוגענער!"

סיפורנו היה יוצא דופן בעליל, אבל סרני התעקש לקבל הוכחה מוצקה יותר לאמינותנו. הוא חשש שמא יאזינו לשיחה באולם המלון ולכן יצאו השניים החוצה, ושם הצטרפתי אליהם גם אני. שוב גייסתי את ידיעתי בעברית וזו עשתה עליו אמנם רושם רב, אבל לא היה די בכך. סרני ביקש הוכחה שמוצאנו באמת מפולין, ואדם חיטט בנבכי זכרונו וציין את שמותיהם של כמה פעילים ציונים מעירתו. אחד מאלה נמנה עם פלג שהתנגד למפלגתו של סרני, אבל מאחר שהיה מדובר בפוליטיקאי מקומי זוטר השתכנע בן שיחנו שאנו דוברים אמת; מרגל לא היה מכיר מן הסתם אישים אלמונים שכאלה. עכשיו היה על סרני ללכת, אבל הוא הבטיח שישוב ויתקשר עמנו כשיבוא לבגדד עמיתו דיין.

ואכן לאחר יום או יומיים הורו לנו לשוב ולבוא אל המלון. בשעה היעודה נכנסנו אל הבניין הלבן, המהודר, עלינו אל חדרו של סרני, ושם התבקשנו להמתין. לאחר זמן מה התפרץ פתאום דיין אל החדר, בגדיו מרובבים בבוע והוא מיוזע וסחוט למראה; נראה שעתה זה סיים "מבצע" כלשהו. הוא הסיר בחטף את חולצתו ובריך אותנו בלי גינונים של טכס בדרכו אל המקלחת. לאחר שהתרחץ שוחח אתנו דיין בקצרה והורה לנו לשוב למחרת בלילה ולהיות נכונים לצאת בשיירת אוטובוסים לארץ ישראל. קיבלנו מפיו הנחיות ברורות ומדויקות היכן ומתי עלינו להיפגש, ואחר-כך יצאנו מן המלון ושבנו אל עליית הגג של בית-הכנסת הישן.

למחרת בלילה פגשנו את דיין במקום המיועד, נכנסנו למכונית עמו ועם נהגו ונסענו אל מחנה צבאי של חיילים הודים שנועדו להילחם לצד כוחות בעלות הברית. משימתנו היתה למלא מזוודות בכלי נשק ותחמושת המאוחסנים בבסיס ואחר-כך להסתלק משם מהר ככל האפשר. דיין הוליך אותנו דרך פרצה בגדר, חצינו כביש שגדרות תיל משני צדיו, עברנו בין חפירות בשדה בוצי ולבסוף הגענו אל תוך המחנה. מילאנו את המזוודות ונשאנו אותן אל מגרש חניה גדול שחמישה או שישה אוטובוסים חנו בו. כאן הציג אותנו דיין בקצרה לפני כמה מן הנהגים ונעלם.

חברת האוטובוסים "אגד" הסיעה חיילים בריטים המוצבים בארץ ישראל לעירק, והאוטובוסים היו שבים ריקים. על אחד מהם ראינו ארונות מתים אחדים, והתברר שההגנה

הכינה מסמכים מזויפים ולפיהם מונחים בארונות גופותיהם של חיילים שמתו ממחלות זיהומיות קשות. למעשה היו הארונות מלאים כלי נשק שנועדו לשימושם של אנשי המחותרת בארץ ישראל. כשהלך דיין לדרכו ניסיונו, אדם ואני, לעלות על אחד האוטובוסים, אבל הנהג עצר בעדנו ובשום פנים לא היה מוכן להבריא שני עריקים פולנים שכמונו, שעלולים לסכן את המבצע כולו. הוא אף עמד על דעתו שעלינו להסתלק מיד מן המקום. כל-כך קרובים היינו להשיג את מטרתנו, ועם זה כה רחוקים!

כשיצאנו מן המחנה והתחלנו לצעוד ברגל אל מרכז העיר כבר כמעט עלה השחר. כדי שלא לעורר חשד הצטרפנו אל חבורה של איכרים שהתנהלו לאטם בדרך. וכשהגענו אל העיר יצאנו שוב לבקש את עזרתו של הדוקטור רוזנפלד.

עוד באותו הבוקר מצאנו את הדוקטור רוזנפלד ונדברנו אתו שנצטרף אל שיירת האוטובוסים הבאה, אבל הפעם תכננו להתחפש לחיילים בריטים כדי שלא למשוך תשומת לב. גם בנסיונו השני לצאת מבגדד פגשנו את דיין באותו מקום ונסענו עמו ועם נהגו אל אותו בסיס צבאי הודי. שוב עברנו באותה דרך חתחתים והגענו אל חניון האוטובוסים, והפעם עלינו על אחד מהם והמתנו לראות מה יקרה.

גם הפעם ניסו הנהגים לאלץ אותנו ללכת, אבל אני סירבתי בנחישות. עמדתי על דעתי בתוקף והתווכחתי עם הנהגים בעברית, והודעתי במילים תקיפות וחד-משמעיות שבשום פנים אין אנו יורדים מן האוטובוס. לבסוף התנדב אחד הנהגים - שפירא היה שמו, בנו של איש "השומר" אברהם שפירא מפתח-תקווה - לקבל אחריות עלינו. הנהגים האחרים יכלו לטעון שאין הם יודעים דבר על אודותינו, ולאחר דיון ממושך הוחלט שניסע באוטובוס של שפירא.¹

*****

ביום העצמאות ה-45 של מדינת ישראל, בשנת 1993, השתתפתי בטכס זיכרון לנופלים בחברת חברי ועמיתי האלוף בדימוס מנחם עינן. בתום הטכס הציג לפני עיני את האיש שעמד לצדו, אלדד שפירא שמו. פניו של האיש היו מוכרות לי מאוד, אבל זמן מה עבר עד שהצלחתי להיזכר איפה ראיתי את הפנים האלה... לבסוף שאלתי אותו במידה של ביישנות אם משפחתו מתגוררת בפתח-תקווה, וכשענה בחיוב שבתי ושאלתי אם אביו היה נהג אוטובוס של "אגד" בשנת 1942. אכן, אבי היה נהג ב"אגד" בשנת 1942, ענה הבחור והביט בי בסקרנות. אם כן אתה ודאי נכדו של השומר אברהם שפירא, אמרתי, ולפליאתו הרבה

1 באוטוביוגרפיה שלו סיפר משה דיין על המאורע כך: "בערב ביקרנו בבתי יהודים ונפגשנו עם פעילים בקהילה ובעליה לארץ-ישראל. נתבקשתי לקחת לארץ שני יהודים צעירים, פליטים מפולין, שהגיעו לבגדד דרך איראן. אירגנו מבצע 'חילוץ': חזרתי למחנה, ועם לילה מסרתי את מזוודות הנשק וקיבלתי את שני הפליטים, לבושים מדי הצבא הבריטי. את הדרך בחזרה עשיתי באוטובוס אחר. הנהגים סירבו להסתכן בהסעת עולים בלתי-ליגאליים במכוניותיהם. לבסוף התנדב לזה אחד מהם - נהג פתח-תקוואי מאיחוד-רגב, בנו של אברהם שפירא." משה דיין, **אבני דרך - אוטוביוגרפיה**, ירושלים 1976, עמ' 54-55.

סיפרתי לו שהוא דומה עד להפתיע לאביו כשזה היה בן גילו כיום, ואביו הוא הנהג שהסתכן והסיע את אדם ואותי לארץ ישראל בספטמבר 1942.

*****

חמישה ימים וארבעה לילות נמשך המסע מפרברי בגדד עד גבולה של ארץ ישראל. נסענו בשיירה ארוכה של עשרה אוטובוסים, שהתקדמה בקו ישר מערבה בתוך נוף מישורי וחדגוני, בדרך עפר צרה שנמשכה במקביל לצינור נפט שנמתח על פני המדבר כולו. אדם ואני ישבנו זה לצד זה, לבושים מדי עבודה של חיילים בריטים (אלא שאני נעלתי נעליים ואילו אדם ישב יחף וחיכך בלי הרף את רגליו זו בזו!) לא היה לנו שום מסמך זיהוי, והחפץ היקר ביותר שהיה ברשות שנינו היה מילון אנגלי שנשא אתו אדם. אילו עלה בדעת מישהו לעשות חיפוש בשיירת האוטובוסים היינו נקלעים לצרה צרורה. עם רדת החשכה, כשעצרו האוטובוסים לחניית הלילה, היו החיילים המעטים שבשיירה יורדים ומתקרבים אלה אל אלה. אדם התערב בחברתם בנקל מפני שהיטיב לדבר אנגלית ולא חשש להעמיד פני חייל, אבל אני לא יכולתי לעשות כמוהו. הוא אף שר להם שירים כדי להנעים את זמנם, ואילו אני העמדתי פנים שאני מכונאי הממלא את תפקידו מתחת למכסה המנוע של האוטובוס.

כשהתקרבו אל גבולות הארץ עלתה השאלה אם כדאי לנו לעבור את הגבול עם האוטובוס, או לרדת ממנו ולחצות את הירדן ברגל. שפירא האט את נסיעתו והניח לאוטובוסים האחרים לעקוף אותו, והשתדל להרוויח זמן עד שנחליט מה לעשות. לבסוף הגענו לכלל הסכמה שמוטב לנו לעבור את הגבול ברגל, ושפירא הוריד אותנו מן האוטובוס במרחק מה מגשר בנות יעקב. חמקנו בחשאי אל גדת הירדן והסתתרנו בסבך, ומשם צפינו בשיירת האוטובוסים עוברת על פני הגשר מזרחה. לבסוף ירדנו אל המים וחצינו את הנהר, וטיפסנו ועלינו על הגדה שמנגד - בארץ ישראל.

הלוואי שיכולתי לומר שהרגע שדרכו רגלי על אדמת הארץ היה רגע של התרגשות עזה ודרמה סוערת, אבל לא כך היה. לא יכולנו להניח לעצמנו לשקוע ברגשות מפני שהסכנה עדיין לא חלפה. דיין הבטיח להודיע על בואנו בקיבוץ מעוז חיים, ומישהו מחברי הקיבוץ אמור היה לצאת לקראתנו. הסתתרנו אפוא בתוך הצמחייה העבותה שמדרום לגשר והמתנו, ורק לאחר זמן רב נשמע לבסוף קול טרטורה של משאית הקיבוץ הנושנה. לא הרחק מאתנו עצרה המשאית ונהגה ירד ממנה - על ראשו חבש כובע כותנה מהוה ורגליו היו נתונות בסנדלים - והביט לצדדים. עוד רגעים אחדים התלבטנו אם אמנם זה האיש שנשלח לחפשנו, ולבסוף הגחנו מבין השיחים וצעדנו אל המכונית הממתינה.

לאחר שנים של בריחה וחיים של פחד וחרדה יכולתי סוף-סוף לפרוק מעלי את מה שהעיק על לבי ועל דעתי. הרווחה והתשישות שחשתי היו שקולות בעוצמתן רק להתרוממות הרוח ולשמחה שהרגשתי כשבאתי לקיבוץ מעוז חיים. החלום להגיע בשלום אל ארץ ישראל היה לי כמגדלור של תקווה תמיד, ומתח הבריחה המתמדת של השנים האחרונות הוקל במעט

בזכות הצורך הדוחק להשיג את המטרה הזאת. כשנכנסתי בפעם הראשונה אל חדר-האוכל של הקיבוץ כאילו התגשמו כל חלומותי.

החיים בארץ ישראל כללו תמיד בחלומותי את הרעיון הרומנטי של העבודה החקלאית, עבודת האדמה, ובדמיוני אף ראיתי את עצמי רוכב על חמור בשדות ארץ ישראל. חלמתי על חיים שיהיו שונים תכלית שינוי מכל מה שידעתי בפולין. וכשהתהלכתי בשבילי הקיבוץ וסביבי יהודים המקדמים אותי בברכה ומסבירים לי פנים לא היה ספק בלבי שאכן חלומי היה למציאות. רוח החלוציות החמימה השרתה עלי רגיעה, ומאוד נעם לאוזני שטף העברית בפיהם של בני-אדם שגמרו אומר להקים להם מדינה יהודית. באווירה המגוננת של חדר-האוכל בקיבוץ התפוגגו והלכו המשקעים הרגשיים שהניחו בי כל רגעי הסכנה שעברו עלי מאז יצאתי מפולין ב-1939. על אלה נוספה הרגשת ההישג: הנה עלה בידי להשיג את מטרתי, הריני כאן, ובהחלט זכאי אני להרגיש שניצחתי את הנאצים.

*****

לאחר קבלת הפנים הלבבית להפליא של חברי הקיבוץ הוליך בחור אחד את אדם ואותי אל האוהל שנועד לנו - מקום מגורים מפואר, ובו שתי מיטות שדה צרות ועליהן סדינים נקיים! אחר-כך הלכנו עם הצעיר אל המכבסה ושם קיבלנו בגדי עבודה נקיים וכובעים להגן על ראשינו מפני השמש. משם הלכנו עמו אל המקלחות הפתוחות, התקלחנו וחזרנו אל מגורינו לנוח.

למחרת התעוררנו השכם בבוקר ויצאנו לעבוד עם חברי המשק בשדות. לאחר חודשים שבהם היה עלי להישמר בכל תנועה מתנועותי היה לנו חופש התנועה החדש הזה, בתוך הסביבה היהודית בתכלית, בבחינת הנאה שאין לתארה. מן השבועות הראשונים לשהותנו בקיבוץ שמורים עמי זכרונות נעימים רבים, בייחוד אני זוכר לטובה את שעות הבוקר הארוכות בחום הלוהט של עמק הירדן ואת הסיפוק והלאות שחשתי בכל אברי עם תום עבודת היום המתישה בשדות. בחיות רבה אני זוכר את הרחצה במקלחת הפתוחה שסמוך לאוהל שלנו; אהבתי את אור השמש העז ואת קרירות המים הניתזים על גופי.

רגע אחד נשאר חרות בזכרוני בבחינת סמל לתחיית חיי בארץ ישראל: עמדתי במקלחת, ומבחוץ נשמע קולה היפה של אשה ששרה שיר בעברית. באותו הרגע עלה בדעתי שהקול הזה מסמל את חירותי החדשה. ובתוך התרוממות הרוח שפקדה אותי למשמע השיר נוכחתי לדעת שזמן כה רב חלף מאז הרגשתי בטוח די הצורך לטפח בתוכי מחשבות רומנטיות למשמע זמרתה של אשה יפה.

מקור: דוד י' עזריאלי, צעד אחד לפנים, יד ושם, ירושלים 1999, עמ' 84 – 97.

